

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН
ЦЕНТР БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКИХ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

УКРАЇНА У СВІТОВОМУ ІСТОРИЧНОМУ ПРОСТОРИ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

24 КВІТНЯ 2020 р.

м. МАРІУПОЛЬ

ПІД ЗАГ. РЕД. К. В. БАЛАБАНОВА

МАРІУПОЛЬ
МДУ
2020

УДК 94(477)(063)
ББК 63.3(4Укр)я 431
У 45

Головний редактор: **К.В. Балабанов**, член-кореспондент АПН України, д.п.н., проф., ректор МДУ.

Головна редколегія: **О.П. Реєнт**, член-кореспондент НАН України, д.і.н., проф., заступник директора Інституту історії України НАН України; **В.Ф. Лисак**, д.і.н., професор кафедри МВ та ЗП, декан історичного факультету МДУ, **В.М. Коробка**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **С.С. Арабаджи**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **В.С. Волониць**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **В.О. Забавін**, к.і.н., старший викладач кафедри історичних дисциплін; **Ю.В. Коробка**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **С.В. Новікова**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **Н.І. Романцова**, к.і.н., доцент кафедри філософії та соціології; **Н.Ф. Шипік**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін.

Відповідальний редактор: **В.М. Романцов** д.і.н., проф., завідувач кафедри історичних дисциплін.

Затверджено на засіданні кафедри історичних дисциплін (протокол № 12 від 12.05.2020 р.).

Рекомендовано до друку вченою радою історичного факультету

Маріупольського державного університету (протокол № 8 від 20.05.2020 р.).

УДК 94(477)(063)
ББК 63.3(4Укр)я 431
У45

Україна у світовому історичному просторі: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 24 квітня 2020 р. / під заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь: МДУ, 2020. – 148 с.

У збірнику представлено наукові матеріали, що включені до програми Всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна у світовому історичному просторі». В ньому висвітлюються різні аспекти української історії та культури як складової всесвітньої історії, актуальні проблеми міжнародних відносин.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, магістрантів і всіх тих, хто цікавиться питаннями історії, культури, зовнішньої політики України, історичного краєзнавства, а також міжнародними відносинами нашого часу.

В сборнике представлены научные материалы, включенные в программу Всеукраинской научно-практической конференции «Украина в мировом историческом пространстве». В нем освещаются различные аспекты украинской истории и культуры как составляющей всемирной истории, актуальные проблемы международных отношений.

Для ученых, преподавателей, аспирантов, студентов, магистрантов и всех тех, кто интересуется вопросами истории, культуры, внешней политики Украины, исторического краеведения, а также международными отношениями современности.

The abstracts presents the scientific articles included in the proceedings of the All-Ukrainian research conference «Ukraine in world historical space». It highlights various aspects of the Ukrainian history as a part of the global history as well as the acute problems in Ukraine's foreign policy and foreign affairs.

The abstracts are meant for students, scientists, instructors and those seeking their masters' and scientific degrees as well as for those who really care for the contemporary Ukraine's history, culture, foreign policy, foreign affairs and country studies.

© Маріупольський державний університет, 2020

© Історичний факультет, 2020

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

БАЛАБАНОВ КОСТЯНТИН ВАСИЛЬОВИЧ, ректор Маріупольського державного університету, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, доктор політичних наук, професор, Почесний Генеральний консул Республіки Кіпр в Маріуполі.

РЕЄНТ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ, заступник директора з наукової роботи, завідувач відділу історії України ХІХ – початку ХХ ст. Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України.

БУЛАТОВА ОЛЕНА ВАЛЕРІЇВНА, перший проректор Маріупольського державного університету, доктор економічних наук, професор.

ТРОФИМЕНКО МИКОЛА ВАЛЕРІЙОВИЧ, проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародні зв'язки).

ЛИСАК ВІКТОРІЯ ФЕОФАНІВНА, декан історичного факультету Маріупольського державного університету, доктор історичних наук, професор.

СИВАК ОКСАНА АНАТОЛІЇВНА, заступник декана історичного факультету Маріупольського університету, кандидат педагогічних наук, доцент.

РОМАНЦОВ ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ, завідувач кафедри історичних дисциплін Маріупольського державного університету, доктор історичних наук, професор.

5. Анфимов А. М. Некоторые вопросы организации и экономики крупного помещичьего хозяйства в России (конец XIX – начало XX вв.). *Вопросы истории*. 1967. № 3. С. 160–168.
6. Анфимов А. М. Неоконченные споры. *Вопросы истории*. 1997. № 5. С. 49–72; № 6. С. 41–84; № 7. С. 81–99; № 9. С. 82–113.
7. Анфимов А. М. Помещичье хозяйство России в годы I мировой войны. *Исторические записки*. Т.60. 1957. С. 124–175.
8. Анфимов А. М. Хозяйство крупного помещика в XX в. *Исторические записки*. Т.71. Москва, 1962. С. 43–72.
9. Берлов А. В. Творческое наследие А. М. Анфимова и классовые подходы в оценках крестьянского хозяйства. *Вестник Екатеринбургского института*. 2016. № 4 (36). С. 3–6.
10. Ковальченко И. Д., Селунская Н. Б., Литваков Б. М. Социально-экономический строй помещичьего хозяйства Европейской России в эпоху капитализма. Москва., 1982. 265 с.
11. Константинова Ю. В. Дворянство Південної України в другій половині XIX – на початку XX ст.: автореф. дис ... канд. іст. наук: 07.00.01. Донецьк, 2012. 20 с.
12. Корелин А.П., Слепнёв И. Н. Памяти Андрея Матвеевича Анфимова. *Россия сельская*. XIX – начало XX века. Москва, 2004. С. 5–12.
13. Кочергін І.О. Соціальна трансформація катеринославського дворянства (друга половина XIX ст. – початок XX ст.). Дніпропетровськ, 2015. 576 с.
14. Проць Н. В. Дворянство Харківської губернії другої половини XIX – початку XX ст.: автореф. дис ... канд. іст. наук: 07.00.01. Харків, 2015. 20 с.

ПРО ЗАХІДНІ МЕЖІ ВОЛГО-ДОНСЬКОЇ БАБИНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Литвиненко Р.О.

Вступ. До складу культурного кола Бабине наразі входять три бабинські культури – волго-донська (ВДБК), дніпро-донська (ДДБК) і дніпро-прутьська (ДПБК), що включає три локальні варіанти [4; 5; 14; 15]. Одним з ключових питань вивчення цих археологічних утворень є визначення їхніх ареалів, а з огляду на їхнє сусідство в межах культурної області Бабине – також уточнення взаємних кордонів. Остання задача утруднюється тим, що кордони ці були дещо умовними, подекуди розпливчастими й нестабільними, з огляду на виявлену для деяких бабинських культур, зокрема ВДБК і ДДБК, хронологічну динаміку ареалів [9; 12; 13]. Слід визнати, що культури Бабинського кола є чи не найкраще дослідженими в сенсі окреслення їхніх ареалів і меж, на тлі решти культу бронзового віку півдня Східної Європи, що вдалося досягти завдяки поєднанню розробленої на підставі методу порівняльної курганної стратиграфії надійної п'ятиступінчастої періодизації [5, с. 194-252, рис. 159] з картографічним методом, в якому був задіяний масовий матеріал хронологічно і культурно диференційованих курганних поховань.

Серед трьох бабинських культур найпізніше виділеною і найбільш малочисельною на рівні пам'яток є волго-донська [14; 15], для якої продовжується поповнення джерельної бази й уточнення низки культурно-діагностичних критеріїв. Серед останніх є і ареал ВДБК, визначений Р.О. Мимоходом у межах Нижнього Поволжя і Волго-Донського межиріччя [14, с. 168, рис. 1; 15, с. 102, рис. 1]. Показово, що саме західні й південно-західні кордони ВДБК виявились практично неокресленими, на що є деякі об'єктивні причини джерелознавчого порядку, до яких ми звернемося нижче. Саме уточненню цих західних меж ВДБК й присвячено дослідницький сюжет, який пропонується зацікавленому читачеві.

Дослідження. Західні й південно-західні межі ВДБК по суті є її фронтиром з сусідньою ДДБК. Попри виявлену часову динаміку цього порубіжжя, загалом воно окреслюється лівобережжям Середньої Донщини і Доно-Донецьким межиріччям. Обидва названі регіони, особливо останній, характеризуються низьким рівнем дослідженості курганних могильників, які виступають основним джерелом наших досліджень, що негативно відбивається на справі визначення культурних ареалів. За таких обставин навіть одиничні нові комплекси, якими останніми роками повільно поповнюється джерельна база в результаті поточних польових досліджень або культурної переоцінки раніше здобутих матеріалів, можуть впливати на конфігурацію ареалу й кордонів бабинських культур, насамперед ВДБК.

Останнім часом відбувається перегляд культурної атрибуції деяких курганних поховань Донецько-Доно-Волзького регіону, що раніше включалися нами до реєстру ДДБК або бабинських без певного таксономічного статусу. Результатом цього перегляду є переведення таких поховальних комплексів до складу сусідніх ВДБК і лолінської культури. Зазвичай такій переатрибуції піддаються поховання, які за своїми обрядово-інвентарними характеристиками чимось випадають з добре відомих стандартів ДДБК, при цьому зберігаючи загальні бабинські чи посткатакомбні ознаки. Перша хвиля цього процесу полягала у віднесенні до ранньої ВДБК серії вже відомих комплексів з кільцями-пряжками типів I і Ia (Жарений бугор 3/1, Власівський-I 7/1, Верхній Баликлеї 1/1 тощо), які, по-перше, не вписувалися в обрядові характеристики ДДБК, а по-друге, перебували поза межами ареалу ранньої ДДБК. Друга хвиля позначилась залученням до ВДБК поховань II періоду, маркованих пряжками II типу (Королі 4/3, Линьове 6/6), які обрядовими рисами теж не відповідали синхронним комплексам ДДБК. В продовження цього процесу пропонуємо включити до реєстру ВДБК ще два бабинські захоронення, які раніше вважалися дніпро-донськими: Лимарівка 1/13, 1/20 [10, рис. 4: 1-3; 16, с. 189-190, рис. 2], досліджені у верхів'ях Деркула. За своїми характеристиками ці комплекси явно випадали з масиву поховань ДДБК (рис. 1: 4-6). По-перше, могили у формі вузьких підбоїв аж ніяк не відповідають ознакам ДДБК. Навіть якщо припустити, що такі споруди могли з'явитися в периферійних регіонах у результаті контактів з сусідами, для яких підбійні могили були типовими (дніпро-прутьська бабинська або лолінська культури), то локалізація лимарівських захоронень в Донецько-Донському межиріччі, тобто далеко від згаданих контактних зон, просто унеможливує таке тлумачення. По-друге, поховання Лимарівка 1/20 не вписується в стандарти ДДБК за показником нетипової сполучуваності Пн-Сх орієнтації небіжчика з пряжкою 2 типу; в похованнях ДДБК пряжки 2 типу трапляються переважно у небіжчиків основної для IIА етапу обрядової групи зі 3х орієнтацією (72%), рідше – у супутніх обрядових групах з Пд і Пн орієнтаціями (20% і 8%), але ж не з орієнтацією у східному секторі [5, с. 217, табл. 5.3, рис. 153]. Водночас обидва лимарівські поховання більше відповідають характеристикам IV обрядової групи ВДБК – в підбоях, для якої доміантними є орієнтації небіжчиків до Пн-Сх, Пн і Пн-3х [15, с. 103]. Єдиною невідповідністю обох лимарівських поховань цій обрядовій групі є положення небіжчиків обличчям до задньої стінки камери і спиною до вхідної ями. Попри те, що лимарівські підбої відкриті не в зоні найбільшого поширення комплексів цієї обрядової групи, даній обставині не варто надавати вирішальної ваги при їхній оцінці, адже на західних кордонах ВДБК, тобто у відриві від основного масиву, вже було відоме підбійне

Рис. 1. Матеріали волго-донської бабинської культури: 1 – ареал ВДБК (1 – Липівка 1; 2 – Нижня Дуванка; 3 – Лимарівка; 4 – Ріпний I; 5 – Висока Гора); 2 – Нижня Дуванка 1/3; 3 – Висока Гора 5/1; 4-6 – Лимарівка 1/13, 1/20; 7-9 – Ріпний I 7/13, 7/5, 7/17.

поховання (Павлівськ II 2/38), а лимарівські захоронення, відкриті за 140 км від нього, можуть лише доповнити цей реєстр волго-донських бабинських комплексів IV обрядової групи.

2019 року реєстр волго-донських бабинських пам'яток поповнився цікавим захороненням у ямі зі стовповою конструкцією – Нижня Дуванка 1/3 з верхів'їв р. Красної (ліва притока Сіверського Дінця), дослідженим експедицією Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даня під керівництвом Ю.М. Бровендера (рис. 1: 2)¹ [2]. За обрядом воно є аналогічним яскравому похованню ВДБК з набором стрілобора Висока Гора 5/1 на правобережжі Середнього Дону (рис. 1: 3) [1, с. 28-30, рис. 21, 22] і є дуже значущим для оцінки культурної ситуації посткатакомбного часу в Доно-Донецькому межиріччі. Попри те, що відкрите минулого року поховання не містить культурно-діагностичної для ВДБК візитівки у вигляді кінцівок свійських копитних, цьому фактові не варто надавати абсолютного значення, адже цей маркер присутній далеко не у всіх захороненнях (63,4%) [15, с. 104-105]. Натомість північна орієнтація, слабко скорчена лівобічна поза небіжчика з випростаними до ніг руками повністю відповідають I обрядовій групі поховань ВДБК [15, с. 103]. Донедавна специфічна могильна споруда зі стовповими підпорками дерев'яного перекриття високогірського поховання видавалася унікальною на тлі решти могильників ВДБК. Після ж відкриття нижньодуванського захоронення в аналогічній споруді стає зрозумілим, що такі гробниці не є випадковістю, а вони системно практикувалися носіями ВДБК, на що натякає і наступна статистика: будучи виявленими у найменш дослідженій частині ареалу ВДБК, поховання зі стовпами складають 29% місцевих бабинських захоронень (2 з 7). Вочевидь, стовпові гробниці призначалися для захоронення небіжчиків з високим соціальним статусом, що для обох відомих комплексів засвідчується як конструктивно складним характером поховальних споруд, так і супроводженням їх курганним насипом (Висока Гора 5/1) і досипкою (Нижня Дуванка 1/3), а в першому випадку ще й рідкісним непересічним реманентом стрілобора у дерев'яному пеналі (катакомбна спадщина в Бабиному) [3, с. 102; 7, с. 191; 11, с. 121, 123-124; 17, с. 66-67]. Зосередженість же обох поховань зі стовповими конструкціями на крайній західній периферії ВДБК і повна відсутність подібних серед основного масиву комплексів Волго-Донського регіону, натякає на те, що цей тип поховальної споруди міг бути притаманним саме цій, Доно-Донецькій, частині ареалу ВДБК і в рамках культури згодом можуть виділитись локальні варіанти.

Запропоноване нами поповнення реєстру пам'яток ВДБК трьома новими комплексами з Доно-Донецької області певною мірою відбивається на конфігурації західної частини її культурного ареалу. Донедавна віхами західної ділянки умовного кордону ВДБК виступали наступні курганні поховання (з півночі на південь): Липівка 1 5/1, Павлівськ II 2/38, Павлівський 41/3, Висока Гора 5/1, Ріпний I 7/5, 13, 17 [14, рис. 1; 15, рис. 1]. Нові ж комплекси відсувають цю межу на захід, місцями майже на 140 км, і тепер вона визначається пунктами: Липівка 1 – Нижня Дуванка – Лимарівка – Ріпний I (рис. 1: 1). Зумовлена порівняно слабкою археологічною дослідженістю Доно-Донецького межиріччя обмеженість даних, наразі не дозволяє однозначно тлумачити наведені картографічні факти. Відтак крайні західні волго-донські бабинські комплекси можуть окреслювати як умовний кордон відповідного культурного ареалу, так і виступати маркерами найбільшого проникнення носіїв ВДБК на терени сусідньої бабинської культури (ДДБК). Об'єктивнішої оцінці ситуації

¹ Глибоко вдячний Ю.М. Бровендеру за люб'язну згоду на використання і публікацію комплексу ВДБК Нижня Дуванка 1/3.

в Доно-Донецькому бабинському порубіжжі може посприяти подальше накопичення джерельної бази.

Нові матеріали дають додаткові дані також щодо оцінки характеру взаємин між спільнотами двох сусідніх бабинських культур. Доведено, що в Донецько-Доно-Волзькому регіоні протягом фінального періоду середньої бронзи мали місце масштабні міграційні та демографічні зрушення, які супроводжувалися військовими протистояннями між сусідніми посткатакомбними культурами – ДДБК, ВДБК і лолінською. Одним із наслідків цих процесів був відхід людності ВДБК з теренів Донецько-Донського в Доно-Волзьке межиріччя, що відбувався під тиском потужної мілітарної міграції носіїв ДДБК [9, с. 49-57, 60-68; 12, с. 325-327; 13, с. 335-341, 349-353]. Водночас присутність у глибокому тилу захоплених мігрантами ДДБК територій одиничних поховань ВДБК, причому не ранніх, а періоду ПА, що надійно фіксується стратиграфічними даними – Ріпний I 7/5 або хроно-діагностичним інвентарем – Лимарівка 1/20 (рис. 1: 5-6, 8), натякає на те, що, попри відхід основної маси волго-донського бабинського населення на північ – північний схід, незначна частка його все-таки залишилась на своїх землях і перебувала тут разом з прибулими громадами дніпро-донської бабинської більшості [9, с. 66; 13, с. 339-340].

Висновки. Таким чином, поповнення реєстру пам'яток ВДБК новими комплексами з районів Доно-Донецького межиріччя дозволило дещо уточнити західні межі ВДБК, відсунувши їх від р. Калитви до р. Красної. Крім того, нові пам'ятки дозволяють стверджувати, що ареал ВДБК, раніше відомої лише на теренах Російської Федерації, простягався також на північно-східний регіон сучасної України, на теренах якої, таким чином, наразі представлені всі культури Бабинського кола.

Виявлена ситуація надає нові дані, важливі для оцінки взаємин потестарних об'єднань, які представляли сусідні бабинські культури. Зокрема вони натякають на те, що, за умов надійно доведеного наступу і переселення носіїв ДДБК на терени Донецько-Донського межиріччя, в результаті якого людність ВДБК мусила полишати ці території та відступати в Доно-Волзьке межиріччя, цей відхід волго-донського бабинського населення, вочевидь, не був абсолютним, а незначна його частка все-таки залишалась в регіонах, залюднених мігрантами ДДБК і перебувала тут до періоду ПА, практично до кінця існування ВДБК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березуцкий В.Д. Древности Богучарского края / В.Д. Березуцкий, В.В. Кравец, Н.Л. Новиков. – Воронеж, 2005.
2. Бровендер Ю. Розкопки кургану на півночі Луганщини / Юрій Бровендер // Археологічні дослідження в Україні 2019 р. – Київ, 2020. – С. 138–139.
3. Литвиненко Р.А. Погребения КМК с производственным инвентарем / Р.А. Литвиненко // Проблемы изучения катакомбной культурно-исторической общности (ККИО) и культурно-исторической общности многоваликовой керамики (КИОМК). – Запорожье, 1998. – С. 97–105.
4. Литвиненко Р.О. Культурне коло Бабине (за матеріалами поховальних пам'яток): автореф. дис. ... д-ра іст. наук.: 07.00.04 / Ін-т археології НАНУ. – К., 2009. – 32 с.
5. Литвиненко Р.О. Культурне коло Бабине (за матеріалами поховальних пам'яток): дис. ... д-ра іст. наук.: 07.00.04 / Ін-т археології НАНУ. – К., 2009. – 799 с. – Науковий архів ІА НАНУ. – Ф. 12. – Оп. 2. – № 879.
6. Литвиненко Р.О. Методика культурно-таксономічного групування пам'яток бабинського типу / Р.О. Литвиненко // Вісник Донецького національного університету. – Серія Б: Гуманітарні науки. – 2009. – № 1. – С. 141–150.

7. Литвиненко Р.О. Донецько-донський катакомбний компонент у бабинській культурогенезі / Р.О. Литвиненко // Матеріали та дослідження з археології Східної України. – № 11. – Луганськ: Вид-во СНУ, 2011. – С. 179-200.
8. Литвиненко Р.А. Культурный круг Бабино: название, таксономия, структура / Р.А. Литвиненко // КСИА. – 2011. – Вып. 225. – С. 108–122.
9. Литвиненко Р.О. Бабинсько-криволуцьке порубіжжя / Р.О. Литвиненко // Донецький археологічний збірник. – № 16. – Донецьк: Вид-во Донецьк. ун-ту, 2012. – С. 47–76.
10. Литвиненко Р.О. Східна периферія дніпро-прутської бабинської культури / Р.О. Литвиненко // Старожитності Північного Азов'я: матер. наук.-практич. конф., присвяченої 60-й річниці від дня народження українського археолога, краєзнавця Володимира Костянтиновича Кульбаки (1954-2009) (Маріуполь, 11-12 квітня 2014 р.) / за ред. Р.О. Литвиненка. – Маріуполь: Вид-во МДУ, 2014. – С. 28–41.
11. Литвиненко Р. Поховання культурного кола Бабине з виробничим реманентом / Роман Литвиненко // Наукові студії. – Вип. 8. – Львів; Винники, 2015. – С. 113-136.
12. Литвиненко Р.А. Война в посткатакомбном мире / Р.А. Литвиненко // Strarum plus. – № 2: Вражда и ваджра: сила и слава праистории. – Санкт-Петербург; Кишинев; Одесса; Бухарест, 2019. – С. 313–334.
13. Литвиненко Р.А. Посткатакомбная эпоха Восточной Европы: миграции или военные походы / Р.А. Литвиненко // Strarum plus. – № 2: Узы невозврата. Праисторические миграции в потоке культуры. – Санкт-Петербург; Кишинев; Одесса; Бухарест, 2020. – С. 333–357.
14. Мимоход Р.А. Посткатакомбный период в Нижнем Поволжье: содержание и дефиниции Р.А. Мимоход // Археология восточно-европейской степи. – Вып. 10. – Саратов, 2013. – С. 167–179.
15. Мимоход Р.А. Посткатакомбный период в Нижнем Поволжье: от криволукской культурной группы к волго-донской бабинской культуре / Р.А. Мимоход // КСИА. – 2014. – Вып. 232. – С. 100–119.
16. Санжаров С.Н. О некоторых пережиточных формах погребальных сооружений финальнокатакомбного времени Восточной Украины / С.Н. Санжаров, А.И. Привалов // МДАСУ. – № 5. – Луганськ: Вид-во СНУ, 2006. – С. 188–192.
17. Санжаров С.Н. Стрелочные наборы инструментов и сырья из катакомбных погребений Украины. – Луганск: Изд-во ВНУ, 2008. – 88 с.

ІТАЛІЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ІТАЛІЇ

Трофименко М.В.

Італійська Республіка – країна з надзвичайно розвиненою м'якою силою: італійська мова, культура, кухня, мода, туристичні напрями тощо. Італія має унікальні механізми реалізації своєї публічної дипломатії (ПД), що включають широку мережу Італійських інститутів культури, шкіл, лекторатів в закордонних університетах.

Щоб з'ясувати витоки італійської культурної політики, потрібно звернутись до періоду великої еміграції кінця XIX ст., а точніше до закону 1889 р., за яким уряд Кріспі створив перші італійські школи за кордоном, які називали «Королівські школи» (Scuole Regie), доручивши організаційний та навчальний контроль за ними МЗС. З часом кількість італійських шкіл або італійських відділень при іноземних школах значно зросла, а в наступних прийнятих змінах до закону стосовно цього питання завжди залишалась законодавча ідея – в якій неважко помітити політичне значення – за допомогою навчання італійської мови робити внесок у збереження культурної ідентичності дітей емігрантів.

На сьогодні мережа італійських шкільних закладів за кордоном налічує 22 державні школи, 131 недержавну школу, що навчає за державними стандартами (scuola paritaria), 27 приватних шкіл, що навчають за вільними програмами (scuole non paritarie), 76 італійських відділень при іноземних школах (двомовних або багатомовних), 35 італійських відділень при

ЗМІСТ

<i>ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ</i>	
ПАХОМЕНКО СЕРГІЙ ПЕТРОВИЧ - запрошений дослідник факультету соціальних наук Латвійського Університету (м. Рига, Латвійська Республіка). «ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ В ЛАТВІЇ: ВУЗЛОВІ ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО НАРАТИВУ»	4
ЗАДУНАЙСЬКИЙ ВАДИМ ВАСИЛЬОВИЧ , доктор історичних наук, професор кафедри «Історії України» ДонНУ імені В. Стуса, м. Вінниця. «ВІЙСЬКОВА ХИТРИСТЬ «ЗАМИЛИТИ ОЧІ» КОЗАКІВ-ПОВСТАНЦІВ НА ТАМАНІ ТА МАХНОВЦІВ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ В 1918 Р. (ЗА СПОГАДАМИ М.ГУЛОГО, Н.МАХНА І В.БІЛАША)»	8
ТЕМІРОВА НАДІЯ РОМАНІВНА , професор кафедри історії України та спеціальних галузей історичної науки Донецького національного університету імені Василя Стуса. «ПОМІЩИКИ ЯК ВИКЛИК РАДЯНСЬКОМУ ІСТОРІОПИСАННЮ: ВИПАДОК А. АНФІМОВА»	13
ЛИТВИНЕНКО РОМАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ – доктор історичних наук, професор, зав. кафедри всесвітньої історії та археології Донецького національного університету імені Василя Стуса. «ПРО ПІВДЕННО-ЗАХІДНІ МЕЖІ ВОЛГО-ДОНСЬКОЇ БАБІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»	16
ТРОФИМЕНКО МИКОЛА ВАЛЕРІЙОВИЧ – кандидат політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики МДУ. «ІТАЛІЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ІТАЛІЇ»	21
КОРОБКА ВАДИМ МИКОЛАЙОВИЧ., КОРОБКА ЮЛІЯ ВІТАЛІЇВНА - доценти кафедри історичних дисциплін МДУ. «ПРАВОСЛАВНА ПАРАФІЯ НА ТЕРЕНАХ КАЛЬМІУСЬКОЇ ПАЛАНКИ»	26
ЛАВРОВА ІРИНА ІВАНІВНА - доцент кафедри філософських наук та історії України Приазовського державного технічного університету. «ВИВЧАЮЧИ ІСТОРІЮ»: ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ»	27
МАЛИШЕВ ВІТАЛІЙ ОЛЕГОВИЧ - студент II курсу Маріупольського державного університету, спеціальності «Історія та археологія». «ФІНЛЯНДСЬКА ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА Й УРЯД В ТЕРІЙОКІ»	29
МОРГУН АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА - студентка IV курсу Маріупольського державного університету, спеціальності «Історія та археологія». «ОРНАМЕНТАЦІЯ КЕРАМІКИ ЗРУБНОЇ КУЛЬТУРИ. ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ».	32
<i>АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА НОВОГО ЧАСУ</i>	
ГОНЧАРЕНКО ІННА МИКОЛАЇВНА - аспірантка II року навчання спеціальності «Історія та археологія» МДУ. «ВПЛИВ КЛІМАТИЧНОГО ФАКТОРУ НА УМОВИ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI – XVII СТ..»	35
КОРНІЄНКО ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ - студент IV курсу Маріупольського державного університету, спеціальності «Історія та археологія». «ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СТРУКТУРА КУПЕЦТВА НА ТЕРЕНАХ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У ПОРЕФОРМЕНИЙ ПЕРІОД: 70-Х – 90-Х РР. XIX СТОЛІТТЯ»	38
МЕЛЬНИКОВ ЕДУАРД ОЛЕКСАНДРОВИЧ – кандидат історичних наук. «ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКОЇ ВІЙНИ 1877 – 1878 РР. НА ОДЕСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ОКРУГ»	40
ТАРАСОВ СЕРГІЙ ВІКТОРОВИЧ – науковий співробітник музею Головного управління Національної поліції в Донецькій області. «К ВОПРОСУ О БОЕВЫХ ПОРЯДКАХ ПРОТИВОБОРСТВУЮЩИХ АРМИЙ В	43

ПОЛТАВСКОМ СРАЖЕНИИ 1709 Г.»	
ФЕДОРОВ ДИНИЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ - студент I курсу Маріупольського державного університету, спеціальності «Історія та археологія». «ВІЙСЬКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА САГАЙДАЧНОГО»	47
ФІЛІППОВ МАКСИМ ОЛЕКСІЙОВИЧ – студент I курсу Маріупольського державного університету, спеціальності «Історія та археологія». «КОЗАЦТВО В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ДУМАХ»	49
<i>ПИТАННЯ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ</i>	
БУРЯК СЕРГІЙ ПЕТРОВИЧ - ад'юнкт кафедри історії війн і воєнного мистецтва Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. «ТАНК Т 64: ІСТОРІЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ»	52
ВЕРЕМЕСВА МІЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА - аспірантка III року навчання спеціальності «Історія та археологія» МДУ. «СТУДЕНТСЬКІ БУДІВЕЛЬНІ ЗАГОНИ, ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ 1960-1980 РР. ХХ СТ.»	55
ДРАЧУК ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА - студентка III курсу ДонНУ імені В.Стуса, спеціальності «Історія та археологія». «ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ У ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР.»	57
ЄГРЕШІЙ ОЛЕГ ІГОРОВИЧ - доцент кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. «ОТЕЦЬ ПАВЛО ХРУЩ: ШТРИХ ДО ПОРТРЕТА СВЯЩЕНИКА І ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА»	59
ІСАЄНКО ОЛЬГА МИХАЙЛІВНА - вчитель історії України Маріупольського міського ліцею, м. Маріуполь. «ВИСВІТЛЕННЯ ПОСТАТІ ГЕТЬМАНА ПЕТРА САГАЙДАЧНОГО В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРЕСІ»	61
КУЦЬКА ОЛЕСЯ МИКОЛАЇВНА - професор кафедри тактики та бойового застосування військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного. «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»	64
МЕЛЬКІН ВАСИЛЬ ВОЛОДИМИРОВИЧ - начальник науково-організаційного відділу Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних Сил України. «ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ БАЛІСТИЧНИХ ШОЛОМІВ В ПЕРІОД ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ НА СХОДІ УКРАЇНИ В 2014 – 2018 РОКАХ»	67
НЕСТЕРЕНКО ДАР'Я МИКОЛАЇВНА - студентка II курсу Маріупольського державного університету, спеціальності «Середня освіта. Історія». «СТРУКТУРА ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ШТАБУ З ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ІЗ ЗАКЕРЗОННЯ 1944-1946РР.»	70
ОЛІЙНИК ОЛЕГ ВАСИЛЬОВИЧ - аспірант, IV курсу спеціальності «Історія та археологія» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. «ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УРСР У ГАЛИЧИНІ В 1939-1941 РР.»	72
ОРСХОВА СВІТЛАНА ЄВГЕНІВНА - доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, к.і.н., доцент, докторант кафедри історичних дисциплін. «ТРИЗУБ НА ФІЛАТЕЛІСТИЧНИХ ВИПУСКАХ УКРАЇНИ»	76
ПШТЕЛЕВА ДАР'Я ВАЛЕРІЙВНА – аспірантка I року навчання спеціальності «Історія та археологія» МДУ. «ІСТОРИЧНІ УМОВИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В 1990-Х РОКАХ»	80
ПРИЛИПКО РУСЛАН ДМИТРОВИЧ – старший викладач кафедри історії України та	82

спеціальних галузей історичної науки Донецького національного університету імені Василя Стуса. «МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗРОБІТНИХ В УСРР У 1920-ТІ РР.»	
СТОРОЖИЛОВА ЄЛИЗАВЕТА ВОЛОДИМИРІВНА - студентка III курсу Маріупольського державного університету, спеціальності «Історія та археологія». «ДЕРЖАВА І ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНІ: 20 -30-ТІ РР. ХХ СТ.»	86
ТРОФИМЕНКО АНАСТАСІЯ ВАЛЕРІЇВНА – кандидат політичних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики МДУ. «ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНА АГРЕСІЯ» В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ»	88
<i>УКРАЇНСЬКЕ ПРИАЗОВ'Я З ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ</i>	
АДЖАВЕНКО МИКОЛА КОСТЯНТИНОВИЧ – краєзнавець. «ПАНАИР В ОККУПИРОВАННОМ УРЗУФЕ»	92
АРЗАМАНОВ ОЛЕКСІЙ АРТЕМОВИЧ – магістр МДУ, спеціальності «Історія та археологія» «МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАРІУПОЛЬСЬКИХ ДОКТОРІВ В ПЕРІОД ІСНУВАННЯ ЗЕМСЬКОЇ МЕДИЦИНИ»	97
ГУЗЬ АНТОН МИКОЛАЙОВИЧ - «ПАМ'ЯТЬ ПРО ГОЛОКОСТ У МІСТІ МАРІУПОЛІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРІЇ»	98
НІКОЛЬЧЕНКО ЮЗЕФ МОЙСЕЙОВИЧ - доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ. Заслужений працівник культури України. «ДО МИНУЛОГО – З ВДЯЧНІСТЮ І ПОВАГОЮ (ДО 30-РІЧЧЯ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)».	99
НОВІКОВА СВІТЛАНА ВІТАЛІЇВНА – доцент кафедри історичних дисциплін МДУ. «ПРИВАТНА МЕДИЦИНА В МАРІУПОЛІ (ПОЧАТКУ ХХ СТ.)»	103
ПАПАЦ АЛІНА СЕРГІЇВНА - - аспірантка II року навчання спеціальності «Історія та археологія» МДУ. «ЖІНОЧА СЕРЕДНЯ ОСВІТА У М.МАРІУПОЛІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.»	106
РОМАНЦОВ ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ, РОМАНЦОВА НАТАЛІЯ ІВАНІВНА – д.і.н. професор кафедри історичних дисциплін, доцент кафедри філософії та соціології МДУ. «МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ КОЛЕДЖ – ПОЧАТОК ІСТОРІЇ МДУ»	108
<i>АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ</i>	
БОРОДАЙ МАРК ЕДУАРДОВИЧ – магістр МДУ, спеціальності «Середня освіта. Історія». «ВИКОРИСТАННЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАДАЗОВ'Я В ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»	112
ЗАБАВІН В'ЯЧЕСЛАВ ОЛЕГОВИЧ, БУЛИК МАКСИМ ВОЛОДИМИРОВИЧ - кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історичних дисциплін МДУ, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики МДУ. «СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУРГАНІВ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я (СТАРОМЛІНІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА ВЕЛИКОНОВОСІЛКІВСЬКОГО РАЙОНУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ).»;	114
ЗАБАВІН В'ЯЧЕСЛАВ ОЛЕГОВИЧ, НЕБРАТ СЕРГІЙ ГЕННАДІЙОВИЧ – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історичних дисциплін МДУ, учасник археологічної експедиції МДУ. «РОЗКОПКИ КУРГАНУ БЛЯ С.М.Т. ЯЛТА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ АРХЕОЛОГІЧНОЮ ЕКСПЕДИЦІЄЮ МДУ У 2019 РОЦІ»	117
КАКОВКІНА ОКСАНА ІГОРІВНА - студентка I курсу Маріупольського державного університету, спеціальності «Історія та археологія». «ПАМ'ЯТКИ НАДАЗОВ'Я В ДОСЛІДЖЕННЯХ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ МДУ»	119

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ	
ЗУБКО ДАНИЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ - студент III курсу Маріупольського державного університету, спеціальності «Історія та археологія». «МОНУМЕНТАЛЬНА ПРОПАГАНДА ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБ ПОЛЬСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ В ПЕРІОД 1944 - 1953 РР.»	122
ЄРМАКОВА ОЛЬГА ОЛЕГІВНА - студентка IV курсу Маріупольського державного університету, спеціальності «Історія та археологія». «РОЛЬ ВАСІЛА ЛЕВСЬКОГО У БОРОТБІ БОЛГАР ЗА НАЦІОНАЛЬНЕ ВИЗВОЛЕННЯ У 60-Х – ПОЧ. 70-Х РР. XIX СТОЛІТТЯ»	123
РЕЗНИК ВОЛОДИМИР ІГОРОВИЧ - докторант кафедри історії війн і воєнного мистецтва Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник. «РОЗВИТОК ВОЄННОГО МИСТЕЦТВА АВІАЦІЇ ЗА ДОСВІДОМ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В ІСПАНІЇ (1936 – 1939)»	126
СТРЕБКОВА ЄЛИЗАВЕТА КИРИЛІВНА - студентка II курсу Маріупольського державного університету, спеціальності «Історія та археологія». «РОЛЬ ЛИТОВСЬКИХ ТА РУСЬКИХ ПОЛКІВ У БИТВІ ПІД ТАННЕНБЕРГОМ (1410 Р.)»	130
ПЕРШІ КРОКИ В НАУЦІ ЮНИХ ІСТОРИКІВ	
ДУДІН ДАНИЛО СЕРГІЙОВИЧ – учень 11 класу Маріупольського технологічного ліцею. «ВІЙСЬКА ПІДЕННОГО ФРОНТУ У БОЯХ ЗА ВИГНАННЯ НАЦИСТСЬКИХ ОКУПАНТІВ З МАРІУПОЛЯ (8-10 ВЕРЕСНЯ 1943 Р.)»	133
МАЦУКА ВІТАЛІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ – учень 10 класу Мангуської загальноосвітньої школи № 2. «МАНГУШ У ПОДІЯХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ (1919-1921 РР.)»	135
СЕМЕНОВА ВІОЛЕТТА СЕРГІЇВНА - учениця 11-Б класу Маріупольського НВК «Ліцей-школа №48». «ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ М. РОБЕСП'ЄРА, ТА ПОЧАТОК ЙОГО ПОЛІТИЧНОЇ КАР'ЄРИ (НА ОСНОВІ СПОГАДІВ ШАРЛОТТИ РОБЕСП'ЄР)»	138
СУЛТАН СВІТЛАНА ЛЕОНІДІВНА – учениця 10 класу Маріупольського НВК ліцей-школа № 14. «ВПЛИВ "ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ" ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ (2014-2020 РР.)»	140
ТОВАРЧИ ДМИТРО АНДРІЙОВИЧ - учень 9-Б класу Маріупольської спеціалізованої школи з поглибленим вивченням новогрецької мови I-III ступенів №46. «ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ СТАРОКРИМСЬКОЇ ГРОМАДИ В 20-30-ТІ РОКИ XX СТОЛІТТЯ»	142
ЗМІСТ	145